

21. 7. 2005

ID: 34838

Bezdůvodné obohacení

Pouze ze skutečnosti, že určitý závazkový vztah je upraven jen v zákoníku občanském, nelze bez dalšího dovozovat, že jde o vztah občanskoprávní.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Odo 52/2003, ze dne 22.10.2003)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce Ing. V. N., zastoupeného, advokátkou, proti žalované T., a.s., zastoupené, advokátkou, o zaplacení částky 688.416,- Kč, vedené u Okresního soudu ve Vsetíně, pobočky ve Valašském Meziříčí pod sp. zn. 12 C 82/2001, o dovolání žalované proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 4. července 2002, č.j. 11 Co 191/2002-56, tak, že rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 4. července 2002, č.j. 11 Co 191/2002-56 a rozsudek Okresního soudu ve Vsetíně, pobočky ve Valašském Meziříčí ze dne 16. listopadu 2001, č.j. 12 C 82/2001-32, se zrušují a věc se vrací soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Krajský soud v Ostravě ve výroku označeným rozsudkem změnil rozsudek Okresního soudu ve Vsetíně, pobočky ve Valašském Meziříčí ze dne 16. listopadu 2001, č.j. 12 C 82/2001-32, kterým soud prvního stupně zamítl žalobu na zaplacení částky 688.416,- Kč, tak, že žalobě zcela vyhověl a žalované uložil zaplatit žalobci na nákladech řízení 48.690,- Kč do tří dnů od právní moci rozsudku „advokátce ...“ (první výrok), a dále rozhodl o nákladech odvolacího řízení (druhý výrok).

V odůvodnění rozsudku odvolací soud zejména uvedl, že přejímá „skutková zjištění“ učiněná okresním soudem a dospívá k závěru o „skutkovém stavu“, podle kterého účastníci uzavřeli 29. října 1993 kupní smlouvu, jejímž předmětem byl automobil Opel Frontera 2... za kupní cenu 1,107.500,- Kč. Žalovaná s účinností k 1. listopadu 1994 pro vady od této kupní smlouvy odstoupila a rozsudkem Okresního soudu v Ostravě ze dne 25. června 1998, s.p. zn. 58 C 375/95, potvrzeným rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. listopadu 1998, sp. zn. 15 Co 631/98, byla žalobci uložena povinnost zaplatit žalované částku 1,107.500,- Kč s příslušenstvím, oproti vydání předmětného automobilu. Za období od 1. listopadu 1994 do 1. října 1996 bylo „nájemcem leasingové smlouvy“ J. V. poskytnuto žalované plnění, a to dvakrát po 28.916,- Kč a dvacetdvakrát po 28.684,- Kč. Smlouvou o postoupení pohledávky ze dne 21. ledna 1999, uzavřenou mezi postupitelkou (žalovanou) a postupníkem (J. V.), žalovaná postoupila J. V. pohledávku za žalobcem ve výši 1,107.500,- Kč s příslušenstvím.

Oproti soudu prvního stupně, který žalobu v plném rozsahu zamítl pro nedostatek pasivní věcné legitimace žalované, odvolací soud uzavřel, že platby realizované J. V. za období od 1. listopadu 1994 do 1. října 1996 „dle dříve sjednané leasingové smlouvy“ jsou „užitky“ ve smyslu ustanovení § 458 odst. 2 občanského zákoníku. Jelikož žalovaná tyto platby od J. V. přebírala, přestože sama učinila právní úkon, jímž přivodila zánik práv a povinností z kupní smlouvy s účinky k 1. listopadu 1994, nemohlo obstát její tvrzení, že plnění z leasingové smlouvy přijímala v dobré víře.

Prokázal-li žalobce, že na straně žalované vznikly užitky, a žalovaná přitom nebyla v dobré víře, prokázal tak podmínky určené v ustanovení § 458 odst. 2 občanského zákoníku, upravující povinnost vydat takto získané plnění. Podle odvolacího soudu žalobce prokázal nejen svou aktivní legitimaci, nýbrž i pasivní legitimaci žalované, když věcná legitimace účastníků řízení je dána jejich účastenstvím v kupní smlouvě z 29. října 1993. Odvíjí-li se povinnost vydat užitky od bezdůvodného obohacení získaného v důsledku odstoupení od kupní smlouvy, musí být ve věci legitimována samotná žalovaná jako druhý účastník smluvního vztahu - kupní smlouvy, s tím, že na závěru o pasivní věcné legitimaci žalované ve vztahu k užitkům podle ustanovení § 458 odst. 2 občanského zákoníku ničeho nemění ani smlouva o postoupení pohledávky ze dne 21. ledna 1999 uzavřená mezi žalovanou a J. V.

Odvolací soud se neztotožnil ani se závěrem soudu prvního stupně o důvodnosti žalovanou vznesené námitky promlčení. V tomto směru uzavřel, že, byť se původní vztah mezi účastníky řídil obchodním zákoníkem, nárok, jehož se žalobce domáhá, v obchodním zákoníku upraven není, protože je nutno aplikovat ustanovení § 107 občanského zákoníku. Podle odvolacího soudu subjektivní promlčecí lhůta počala běžet v lednu 1999, kdy se do dispozice žalobce

dostala smlouva o postoupení pohledávky ze dne 19. ledna 1999. K datu podání žaloby, tj. k 30. červnu 1999, žalobci „neuběhla“ ani objektivní lhůta, když ze strany žalované se jednalo o „úmyslné bezdůvodné obohacení“ a předmětem řízení byl požadavek na vydání bezdůvodného obohacení za období od 1. listopadu 1994 do 1. října 1996.

Pokud jde o výši „užitků“, které žalované vznikly, tato se podle odvolacího soudu rovná výši přijatých leasingových splátek, s tím, že není právně „rozhodné“, zda by žalobce, pokud by mu žalovaná ke dni odstoupení od smlouvy skutečně předmětné vozidlo odevzdala, toto pronajímal, a jak vysoké by bylo plnění, které by takto získal. Nejednalo se totiž o nárok z titulu náhrady škody, ale o užitky, které žalovaná skutečně získala.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná včasné dovolání, a to z důvodu uvedeného v ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), prostřednictvím kterého odvolacímu soudu vytýkala, že jeho rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Namítala, že na její straně nedošlo k bezdůvodnému obohacení, když inkasovala pouze částku 1,368.137,80 Kč, což představuje toliko kupní cenu automobilu Opel Frontera 2..., ve výši 1,107.500,- Kč, na jejíž vrácení jí vzniklo právo v důsledku odstoupení od kupní smlouvy žalobcem, a náklady vynaložené v souvislosti s financováním obchodního případu včetně ušlého zisku ve výši 260.630,80 Kč, na jejichž úhradu jí vzniklo právo z titulu náhrady škody vyplývající z odstoupení od smlouvy.

Odvolací soud dále nesprávně posoudil otázku „vydání užitků“, když v důsledku odstoupení od kupní smlouvy tato zanikla, a tudíž z ní nemohly „vzniknout další užitky“. Dovolatelka zpochybnila rovněž správnost dalšího právního závěru odvolacího soudu, podle kterého po odstoupení od smlouvy došlo k pokračování v leasingu, když zdůrazňovala, že se dohodla s J. V. na dalším placení, ovšem nikoli z titulu „pokračování v nájmu“.

Dále dovolatelka vyjádřila nesouhlas s právním posouzením otázky pasivní legitimace odvolacím soudem, když předmětný automobil nikdy neužívala, a pokud došlo k bezdůvodnému obohacení, stalo se ve vztahu mezi žalovanou a J. V. a ve vztahu mezi žalobcem a J. V. Současně odkazovala na ustanovení § 680 odst. 2 občanského zákoníku s tím, že nový vlastník (rozuměj žalobce) vstoupil do postavení pronajímatele.

Dovolatelka nesouhlasila ani se závěrem odvolacího soudu, pokud jde o její úmysl získat neoprávněné obohacení na úkor žalobce, a setrvala na uplatněné námitce promlčení, a to s poukazem na skutečnost, že užívání automobilu skončilo 15. únorem 1996 a nikoli až 1. říjnem 1996.

Proto požadovala, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc tomuto soudu vrátil k dalšímu řízení.

Žalobce navrhoval, aby dovolací soud dovolání žalované jako zjevně bezdůvodné odmítl, eventuelně zamítl, když se plně ztotožnil se závěry, na nichž odvolací soud založil své rozhodnutí, a současně odkazoval „na stávající judikaturu“, zejména rozhodnutí Krajského soudu v Plzni „Rc 52/99, 15 Co 628/1998“.

V souladu s body 1., 15. a 17., hlavy I., části dvanácté, zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, se pro dovolací řízení uplatní občanský soudní řád ve znění účinném od 1. ledna 2001.

Dovolání je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., a je i důvodné.

Jelikož vady uvedené v ustanoveních § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b), a § 229 odst. 3 o. s. ř., jakož i jiné vady řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, k nimž dovolací soud přihlíží z úřední povinnosti, nebyly dovoláním namítány a z obsahu spisu nevyplývají, je Nejvyšší soud vázán uplatněným dovolacím důvodem, včetně toho, jak jej dovolatelka obsahově vymezila (§ 242 odst. 3 o. s. ř.).

Nejvyšší soud tak podrobil dovolacímu přezkumu zejména argumenty, jimiž dovolatelka – prostřednictvím dovolacího důvodu uvedeného v ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. – zpochybňuje správnost právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval. Nesprávné právní posouzení může být způsobitelným dovolacím důvodem tehdy, bylo-li rozhodující pro výrok rozhodnutí odvolacího soudu.

Odvolací soud na rozdíl od soudu prvního stupně dospěl k právnímu závěru, že žalovaná se na úkor žalobce bezdůvodně obohatila a to v rozsahu leasingových splátek přijatých od J. V. za období od 1. listopadu 1994 do 1. října 1996, že zmíněné platby jsou „užitky“ ve smyslu ustanovení § 458 odst. 2 občanského zákoníku, a že právo na vydání takto vzniklého bezdůvodného obohacení není ve smyslu ustanovení § 107 odst. 1, 2 občanského zákoníku promlčeno.

Obecná právní úprava institutu odstoupení od smlouvy a jeho právních následků je obsažena jednak v ustanovení § 48 občanského zákoníku (pro oblast vztahů občanskoprávních) a jednak v ustanoveních § 344 a násl. obchodního zákoníku (pro vztahy obchodní). Tyto právní předpisy spojují s odstoupením od smlouvy rozdílné následky. Zatímco podle ustanovení § 48 odst. 2 občanského zákoníku má odstoupení od smlouvy za následek její zrušení od samotného počátku (ex tunc), nestanoví-li právní předpis nebo dohoda účastníků něco jiného, odstoupením od smlouvy podle ustanovení § 349 odst. 1 obchodního zákoníku smlouva zaniká, když v souladu s tímto zákonem (rozuměj v souladu s obchodním zákoníkem) je projev vůle oprávněné strany odstoupit od smlouvy doručen druhé straně (s účinky ex nunc).

Rozdílně jsou rovněž upravena práva a povinnosti stran smlouvy zaniklé v důsledku odstoupení. Podle ustanovení § 457 občanského zákoníku, je každý z účastníků povinen vrátit druhému vše, co podle ní dostal. S předmětem bezdůvodného obohacení musí být vydány i užitky z něho, pokud ten, kdo obohacení získal, nejednal v dobré víře (§ 458 odst. 2 občanského zákoníku). Oproti tomu ustanovení § 351 odst. 2 obchodního zákoníku určuje, že strana, které bylo před odstoupením od smlouvy poskytnuto plnění druhou stranou, toto plnění vrátí, u peněžitého závazku spolu s úroky ve výši sjednané ve smlouvě pro tento případ, jinak stanovené podle § 502.

Jelikož odvolací soud při svých úvahách vycházel z předpokladu, že povinnost vydat „užitky“ se odvíjí od bezdůvodného obohacení získaného v důsledku odstoupení od kupní smlouvy, bylo pro posouzení následků odstoupení od smlouvy rozhodující, zda zrušená kupní smlouva byla uzavřena v režimu občanského zákoníku (srov. jeho § 588) nebo v režimu obchodního zákoníku (srov. jeho § 409).

Odvolací soud se v tomto směru omezil, a to pouze v souvislosti s posouzením námitky promlčení, na „konstatování“, že „původní vztah mezi účastníky se řídil obchodním zákoníkem“ (aniž současně toto své „konstatování“ jakkoli odůvodnil) a rozsah vydání bezdůvodného obohacení stanovil podle ustanovení § 458 odst. 2 občanského zákoníku. Přitom zcela pominul, že obchodní zákoník ve svém ustanovení § 351 odst. 2 obsahuje speciální úpravu, pokud jde o rozsah, v němž vzniká povinnost plnění poskytnuté před odstoupením od smlouvy vrátit.

Nezabýval-li se odvolací soud důsledně povahou mezi účastníky uzavřené kupní smlouvy a nezohlednil-li v této souvislosti rozdílné právní následky, které s odstoupením od smlouvy občanský a obchodní zákoník spojují, je jeho právní posouzení věci, pokud jde o závěr o povinnosti žalované vydat s předmětem bezdůvodného obohacení i „užitky z něho“, neúplné a tudíž i nesprávné.

Neúplnost právního posouzení věci odvolacím soudem je dále umocněna i tím, že ponechal zcela stranou osud leasingové smlouvy uzavřené mezi žalovanou a J. V., přestože žalobce, jak je zřejmé z žalobních tvrzení, svůj nárok na zaplacení žalované částky odvozoval od skutečnosti, že žalovaná po zániku leasingové smlouvy (rozuměj v důsledku odstoupení od kupní smlouvy), tj. „bez řádného právního titulu“, přijala částku 688.416,- Kč.

Se závěrem o neúplnosti (a tudíž i nesprávnosti) právního posouzení věci odvolacím soudem bezprostředně souvisí rovněž řešení další dovolací námitky, prostřednictvím které dovolatelka zpochybnila závěr odvolacího soudu o (ne)promlčení uplatněného nároku.

Odvolací soud námitku promlčení poměřoval ustanovením § 107 odst. 1 a 2 občanského zákoníku s odůvodněním, že nárok, jehož se žalobce domáhá, upraven v obchodním zákoníku není.

Podle ustanovení § 261 odst. 1 obchodního zákoníku, tato část zákona upravuje závazkové vztahy mezi podnikateli, jestliže při jejich vzniku je zřejmé s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týkají jejich podnikatelské činnosti.

Odvolacímu soudu lze přisvědčit v tom, že obchodní zákoník nemá vlastní úpravu bezdůvodného obohacení (ani ustanovení § 351 odst. 2 obchodního zákoníku o bezdůvodném obohacení nehovoří). To však neznamená, že závazkový vztah vzniklý mezi tím, kdo se obohatil, a tím, na jehož se úkor se takto obohatil, nemůže být svou povahou vztahem obchodním. Jelikož obchodní zákoník neupravuje veškeré závazkové vztahy, do nichž podnikatelé vstupují, nelze pouze z toho, že určitý závazkový vztah je upraven pouze v zákoníku občanském, vyvozovat, že jde o vztah občanskoprávní. Občanskoprávní charakter závazkových vztahů vzniklých z bezdůvodného obohacení přitom nevyplývá ani z ustanovení § 261 odst. 6 obchodního zákoníku, když toto ustanovení je aplikovatelné pouze na

smlouvy neupravené v hlavě II., části třetí obchodního zákoníku a upravené jako smluvní typy v zákoníku občanském.

Řešení otázky, zda nárok na vydání „užitků z bezdůvodného obohacení“, k němuž došlo proto, že původní právní důvod plnění (kupní smlouva) zanikl odstoupením, je nárokem občanskoprávním nebo obchodním, je tak odvislé od toho, zda odpadnuvší původní právní důvod plnění měl obchodní povahu či nikoli, přičemž odpověď na tuto otázku bude rozhodující i pro přijetí závěru, zda promlčení práva na vydání těchto „užitků“ se řídí právní úpravou zákoníku občanského či obchodního.

Shora uvedený závěr pak odpovídá právnímu názoru vyslovenému Ústavním soudem v nálezu ze dne 8. července 1999, sp. zn. III. ÚS 140/99 (uveřejněnému ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, svazku 15, ročníku 1999, oddíl I., pod číslem 101). V tomto nálezu Ústavní soud uzavřel, že rozhodující pro řešení otázky, který právní předpis je nutno použít (při posuzování promlčení nároku na vydání bezdůvodného obohacení), je podstata společenského vztahu, v němž podnikatel vystupoval.

Jelikož napadené rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci [§ 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.], dovolací soud je bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.) podle ustanovení § 243b odst. 2 věty za středníkem, odst. 3, odst. 6 o. s. ř. zrušil. Jelikož důvody, pro které nemohlo obstát rozhodnutí odvolacího soudu, dopadají i na rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i je a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nepřiměřená délka řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výše výživného \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výživné \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Započtení pohledávek \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Ušlý zisk](#)
- [Škoda vzniklá provozní činností](#)
- [Styk dítěte s osobou společensky blízkou](#)
- [Spotřebitel](#)
- [Náležitě odůvodnění jako procesní záruka \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odměna advokáta \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Poučení účastníka řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)